

KONSPEKT LEKCJI – JĘZYK POLSKI (III etap edukacyjny)

Temat: Ściśle tajne –przypomnienie cech gatunkowych noweli na przykładzie tekstu Edgara Allana Poeego *Złoty żuk*

Uczestnicy: uczniowie liceum lub technikum, zajęcia mogą być również przeprowadzone wśród innych grup młodzieży powyżej 14 lat.

Czas trwania: 45 minut

Cel lekcji:

- Uczeń zna nowelę Edgara Allana Poeego pt. *Złoty żuk*
- Rozumie inspirującą rolę noweli w życiu Jana Kowalewskiego
- Określa cechy gatunkowe noweli i wskazuje je w tekście
- definiuje pojęcie kryptologii
- rozpoznaje motyw kryptologii w literaturze

Odniesienie do podstawy programowej:

Zakres podstawowy:

Kształcenie literackie i kulturowe

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

Zakres rozszerzony:

Omówienie wybranych utworów epickich okresu romantyzmu: Józef Ignacy Kraszewski, *Stara baśń*, Victor Hugo, *Nędznicy*, Edgar Allan Poe, wybrane opowiadanie, Henryk Rzewuski, *Pamiętki Soplisy* (fragmenty);

Materiały:

- Gra szyfrów - to projekt gamingowy IPN przybliżający dzieje wojny polsko-bolszewickiej dostępny bezpłatnie na platformie Steam, który działa na goglach VR, PC z systemem Windows oraz urządzeniach mobilnych obsługiwanych przez iOS i Android.

Został przygotowany jako gra FPP (first person perspective), składająca się z trzech misji. Opisują one przebieg wojny polsko-bolszewickiej oraz wpływ polskiej kryptologii na jej zwycięski finał. Każdy z nas może złamać bolszewickie szyfry i zniszczyć sowiecki pociąg pancerny. Osoby grające wcielają się w autentyczne postacie żołnierzy wojny polsko-

bolszewickiej z 1920 roku, uruchamiają skomplikowane urządzenia komunikacyjne sprzed 100 lat i ratują Europę przed komunistycznym zniewoleniem.

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/materialy-do-pobrania/162352,Gra-szyfrow-najnowszy-projekt-gamingowy-Institutu-Pamieci-Narodowej.html>

- nowela Edgara Allana Poeego *Złoty żuk* – dostępna na portalu Wolne

<https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/poe-zloty-zuk-zloty-zuk.pdf>

- biogram Edgara Allana Poeego – załącznik nr 3

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Lp.	Przebieg zajęć	Czas w minutach	Materiały
1.	<p>Uczniowie mieli za zadanie domowe zagrać w „Grę szyfrów” oraz zapoznać się z treścią noweli E.A. Poeego pt. <i>Złoty żuk</i>. Rozmawiamy na temat gry, jej edukacyjnych walorów, opinii uczniów na temat tej gry edukacyjnej. Warto podkreślić wpływ kryptologów na pokonanie nawałnicy bolszewickiej. Pytamy, czy uczniowie zauważyli związek pomiędzy „Grą szyfrów” a nowelą Poeego. Jeśli uczniowie nie zauważyli dotąd związku, przekazujemy informację, że Jan Kowalewski, który złamał szyfr sowiecki i przetłumaczył podczas wojny polsko-bolszewickiej wiele depech sowieckich, co przyczyniło się do zwycięstwa Polaków swój pierwszy sukces osiągnął dzięki zastosowaniu wiedzy z noweli E. A. Poeego pt. <i>Złoty Żuk</i>. Kowalewski zastosował tę samą metodę rozszyfrowywania, którą jeden z bohaterów książki Poeego zastosował, aby odnaleźć skarb piratów. Jeśli czas i możliwości techniczne pozwolą, można zagrać z uczniami w grę w klasie – najlepiej krótki fragment gry dostępny online, w którym pokazano, jak za pomocą zwykłego grzebienia Jan Kowalewski rozszyfrowywał wiadomości. https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/materialy-do-pobrania/162352,Gra-szyfrow-najnowszy-projekt-gamingowy-Institutu-Pamieci-Narodowej.html</p> <p>Można również rozpocząć zajęcia od rozszyfrowania jakiejś zagadki, np. zaszyfrować wiadomość do uczniów alfabetem Morse’a. Można użyć platformy https://morsedecoder.com/pl/. Można wskazać także inne osoby o władniętej ideą zaczerpniętą z książek, np. Henryka Schliemanna, który na podstawie <i>Iliady</i> odnalazł ruiny starożytnej Troi. Temat ten pojawia się także w konspekcie zajęć na godzinę wychowawczą.</p>	13 min.	<ul style="list-style-type: none"> - Gra szyfrów - zaszyfrowane wiadomości - nowela <i>Złoty żuk</i>

2.	Wyjaśniamy pojęcie kryptologii oraz szukamy innych książek, w których obecny jest motyw kryptologii. Można podjąć temat popularności tego motywu w powieściach detektywistycznych, ale także popularność Escape Roomów.	5 min.	
3.	Uczniowie zapoznają się z biogramem Edgara Alana Poeego i na podstawie dostępnych źródeł tworzą w zeszytach notkę biograficzną.	5 min.	(Zał. nr 1)
4.	Rozmawiamy na temat sposobów kreowania świata przedstawionego w noweli (fabuły, bohaterów, akcji, motywów), a także sposobu prowadzenia narracji. Pytamy uczniów o ich interpretacje i opinie. Czy uczniowie dostrzegają jakieś elementy symboliczne w tekście? Jakie cechy gatunkowe noweli widoczne są w <i>Złotym żuku</i> ? Podkreślamy rolę punktu kulminacyjnego i szukamy wydarzenia, które mogłoby nim być. Należy zauważyć, że czytelnik bardzo późno dowiaduje się, w jaki sposób rozwikłano zagadkę, a gdy już to następuje – nowela bardzo szybko zmierza ku końcowi, co jest jedną z najważniejszych cech różnicujących nowelę. Wnioski uczniowie zapisują w zeszycie w formie notatki będącej jednocześnie podsumowaniem lekcji.	20 min.	
5.	Podsumowanie lekcji: Uczniowie wymieniają jedną myśl, która zostanie z nimi po tych zajęciach.	2 min.	

Załącznik nr 1

Edgar Allan Poe

Poe Edgar Allan, ur. 19 I 1809, Boston, zm. 7 X 1849, Baltimore, amerykański pisarz i krytyk literacki; romantyk. Urodził się 19 I 1809 w Bostonie. Osierocony w wieku 2 lat (co z pewnością miało wpływ na jego psychikę) i wychowany przez rodzinę kupca J. Allana (stąd drugie imię), odbył kilkuletnią służbę w armii i krótkotrwałe studia na University of Virginia w Charlottesville oraz w Akademii Wojskowej Stanów Zjednoczonych w West Point. W 1835 poślubił swą niespełna 13-letnią kuzynkę, która zmarła wkrótce na gruźlicę. Na jego biografię w ostatnim okresie złożyły się też problemy z alkoholem, nieudana próba samobójstwa, wreszcie śmierć w tajemniczych okolicznościach 7 X 1849 w Baltimore.

Karierę literacką rozpoczął od poezji; uprawiał lirykę posępnych wyznań i refleksji, przepojoną mrocznymi obrazami cierpienia i nieszczęśliwej miłości, wprowadzał do niej elementy fantastyczne, łączył poetykę symbolicznych wizji z kunsztowną instrumentacją rytmiczno-dźwiękową; spośród licznych wierszy Edgara Allana Poe'go do najślynniejszych należą *Kruk* (1845) i *Ulalume* (1847). Jego poezja miała charakter prekursorski wobec symbolizmu, którego przedstawiciele (głównie Charles Baudelaire) stali się odkrywcami i naśladowcami Poe'go. W Polsce była bliska twórcom Młodej Polski, tłumaczyli ją m.in. Bolesław Leśmian, Antoni Lange, Miriam. Do najciekawszych zbiorów wierszy Poe'go należą: *Tamerlane and Other Poems* (1827), *Al Araaf, Tamerlane, and Minor Poems* (1829), *Poems by Edgar Allan Poe* (1831), *The Ravel and Other Poems* (1845); *Poezje wybrane* (1960, 1995).

Jako prozaik, zwłaszcza autor krótkich opowiadań, zapoczątkował mroczną romantyczną prozę gotycką z wyraźnymi elementami fantastyki, horroru i groteski; często pojawiały się w nich obsesyjnie powtarzane tematy: śmierci, niesamowitych wizji i snów, transu hipnotycznego i halucynacji, także sobowtóra, zagadki i szyfru. Poe był mistrzem posępnego nastroju, wywołanego w równym stopniu opisami świata rzeczywistego, jak i chorobliwego lęku głównych bohaterów. Gotyckie nowele i opowiadania zebrał Poe w tomach: *Tales of the Grotesque and Arabesque* (1839), *Prose Romances of Edgar Allan Poe* (1843), *Tales* (1845). Najbardziej znane z licznych utworów tego gatunku to: *Ligeja* 1837, *Zagłada domu Usherów* 1839 — studia szaleństwa i postępującej dezintegracji, *Studnia i wahadło* 1843. W Polsce nowele te cieszą się niesłabnącą popularnością, o czym świadczą stale wydawane wybory, m.in.: *Nowele o miłości* (1912), *Opowieści nadzwyczajne* (1913), *Arabeski* (t. 1–2 1922), *Groteski* (1924), *Opowiadania* (t. 1–2 1956), *Opowieści niesamowite* (1984, 2002), *Maska Śmierci Szkarłatnej* (1992), *Opowieści nieprawdopodobne* (1996), *Opowieści niezwykle* (1997), *Wybór opowiadań* (2002), *Opowieści tajemnicze i szalone* (2006). Edgar Allan Poe był również twórcą prozy detektywistycznej, w której stworzył postać detektywa posługującego się w swojej pracy dedukcją, kładąc tym podwaliny pod współczesną powieść detektywistyczną (jego kontynuatorem stał się w 2. połowie XIX w. angielski pisarz A. Conan Doyle, twórca postaci Sherlocka Holmesa); do najlepszych opowiadań zalicza się: *Zabójstwo przy rue Morgue*, *Złoty żuk*, *Tajemnica Marii Rogét* oraz *Skradziony list*.

Poe przyczynił się również do rozwoju amerykańskiej krytyki literackiej; był wnikliwym teoretykiem literatury, postulował ocenę formalnych cech dzieła, a nie jego kontekstu moralnego czy filozoficznego (np. esej *The Philosophy of Composition* 1846, recenzje poezji Henry'ego Wadswortha Longfellowa i prozy Nathaniela Hawthorne'a). Zajmował się ponadto, czerpiąc z tego zresztą w pewnych okresach znaczne dochody, redagowaniem magazynów, głównie literackich, m.in. „Southern Literary Messenger”,

„Sunday Times”, „Broadway Journal”, bezlitośnie niszcząc reputację współczesnych mu pisarzy.

Kalendarium:

19 I 1809 - urodził się w Bostonie

1836 - poślubił 13-letnią kuzynkę Virginie Clemm

1839 - opowiadania *Zagłada domu Usherów*, *William Wilson*

1841 - opowiadanie *Zabójstwo przy rue Morgue*

1842 - opowiadania *Maska szkarłatnej śmierci*, *Tajemnica Marii Rogêt*, *Studnia i wahadło*

1843 – nowela *Złoty żuk*

1845 - poemat *Kruk*

1846 – esej *Philosophy of Composition*

1847 - śmierć Virginii Clemm, poemat *Ulalume*

7 X 1849 - zmarł w Baltimore

Źródło: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Poe-Edgar-Allan;3959025.html>